

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра теорії та історії держави та права**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
навчальної дисципліни « Основи правознавства»
обов'язкових компонент освітньої програми першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти**

**072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
(фінансова безпека та фінансові розслідування)**

Кам'янець-Подільський 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної
ради ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри теорії та історії держави та права
(Протокол від 12.08.2024 № 1).

Розробники:

1. Доцент кафедри теорії та історії держави та права, доктор філософії за спеціальністю: 081-Право, доцент С. Г. Певко.

Рецензенти:

1. Професор кафедри міжнародного та європейського права Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна; доктор юридичних наук, професор Гавриленко О. А.

2. Завідувач кафедри конституційного і міжнародного права та прав людини Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент Гудзь Т. І.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Ви
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1 Поняття права та його ознаки.	9	2	2			5	
Тема №2 Місце та роль права. Правова система	9	2	2			5	
Тема № 3 Правовідносини.	9	2	2			5	
Тема № 4.Правомірна поведінка.	9	2	2			5	
Тема №5 Основи теорії держави.	7	2	2			3	
Тема №6 Поняття та види форми правління	7	2	2			3	
Тема № 7 Конституційне право України.	7	2	2			3	
Тема № 8 Державна влада	7	2	2			3	
Тема № 9 Цивільне право України.	7	2	2			3	
Тема № 10 Спадкове право.	7	2	2			3	
Тема № 11 Житлове право.	7	2	2			3	
Тема № 12 Сімейне право.	7	2	2			3	
Тема № 13 Основи кримінального права України (загальна частина).	7	2	2			3	Екзамен
Тема № 14 Адміністративне право України.	7	2	2			3	
Тема № 15 Основні правові засади господарської діяльності.	7	2	2			3	
Тема № 16 Трудове право та право соціального забезпечення	7	2	2			3	
Всього за семестр №1 :	120	32	32			56	

**Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Ви
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1 Поняття права та його ознаки.	12	2	2			8	
Тема №2 Місце та роль права. Правова система	12	2	2			8	
Тема № 3 Правовідносини.	12	2	2			8	
Тема № 4.Правомірна поведінка.	8	0	0			8	
Тема №5 Основи теорії держави.	8	0	0			8	
Тема №6 Поняття та види форми правління	8	0	0			8	
Тема № 7 Конституційне право України.	6	0	0			6	
Тема № 8 Державна влада	6	0	0			6	
Тема № 9 Цивільне право України.	6	0	0			6	
Тема № 10 Спадкове право.	6	0	0			6	
Тема № 11 Житлове право.	6	0	0			6	
Тема № 12 Сімейне право.	6	0	0			6	
Тема № 13 Основи кримінального права України (загальна частина).	6	0	0			6	Екзамен
Тема № 14 Адміністративне право України.	6	0	0			6	
Тема № 15 Основні правові засади господарської діяльності.	6	0	0			6	
Тема № 16 Трудове право та право соціального забезпечення	6	0	0			6	
Всього за семестр №1 :	120	6	6			108	

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1: Поняття права та його ознаки.

Семінарське заняття: Поняття права та його ознаки.

Навчальна мета заняття: Визначення права в системі суспільних наук, його функції та завдання.

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття та функції права.
2. Правотворчість.
3. Концепція державного суверенітету в аспекті зовнішньої агресії.

Методичні вказівки:

Розглядаючи перше питання слід враховувати багатозначність терміну "право", у зв'язку з чим необхідно виявити відмінність між природним і позитивним (юридичним) правом, а також дати визначення суб'єктивного і об'єктивного позитивного права. Основна увага повинна бути приділена ознакам об'єктивного позитивного права, детальний аналіз яких дозволить дати розгорнуте визначення об'єктивного права, яке Ви і будете переважно використовувати у подальшому. Значущим аспектом цього питання є також співвідношення понять "право" і "закон", що є подібним до співвідношення понять "зміст" і "форма".

Обов'язковими елементами наступного питання є поняття функцій права, перелік загально-соціальних функцій права, перелік і характеристика спеціально-юридичних функцій права. Для кращого запам'ятовування змісту питання види функцій варто зобразити у вигляді опорної схеми ("дерева").

Центральним за значенням питанням теми можна вважати питання про систему права. Відправною точкою у ньому є визначення поняття "система права", в якому відображаються її елементи та взаємозв'язок між ними. Оскільки первинним елементом системи права як цілісного комплексу взаємопов'язаних і взаємодіючих чинних юридичних норм певної держави є правова норма, насамперед слід дати визначення норми права і ознайомитися з її структурою (елементами цієї структури, як відомо, є гіпотеза, диспозиція і санкція). Теоретично і практично значущою є класифікація норм права, для якої Вам потрібно використати не менше п'яти критеріїв.

Наступний крок - з'ясування підстав (критеріїв) об'єднання правових норм в інститути, підгалузі й галузі права. Такими критеріями виступають предмет і метод правового регулювання. Крім визначення цих понять Вам слід виявити перелік найхарактерніших методів правового регулювання (поряд з іншими класифікаціями в якості найпростішого Вам пропонується

поділ методів на метод заборони, наказу, дозволу і рекомендації).

Опанування змісту понять "норма права", "предмет правового регулювання", "метод правового регулювання" відкриває Вам шлях до розуміння природи галузі права та відмінностей між окремими галузями права. Зверніть увагу на те, що й інститут, і підгалузь, і галузь права являють собою сукупність юридичних норм. Але лише у визначенні галузі права йдеться про метод регулювання, характерний саме для неї.

Аналізуючи визначення інституту, підгалузі й галузі права варто звернути увагу і на відмінність у позначенні кола суспільних відносин, які регулюються відповідною сукупністю правових норм: для галузі - це "сфера однорідних суспільних відносин", для підгалузі - "вужча за галузь група однорідних суспільних відносин", для інституту - лише "вид чи сторона однорідних суспільних відносин". Важливим аспектом питання про систему права є також класифікація інститутів і галузей права.

Переходячи до наступного питання теми - джерела права - доцільно виявити його взаємозв'язок з попереднім: система права розглядається як внутрішня форма права, тоді як джерела права - це його зовнішня форма. В якості обов'язкових елементів питання включає: визначення поняття "джерела права" (у формальному, а не матеріальному розумінні); характеристику видів джерел права та з'ясування значення кожного з них для сучасних правових систем і, передусім, для правової системи України. Головна увага повинна бути приділена нормативно-правовому акту: його поняттю, ознакам, видам (закон та підзаконний нормативний акт) та їх різновидам.

Важливе теоретичне і практичне значення має встановлення відмінності між правом (системою права) і законодавством (системою законодавства): якщо система права - це сукупність упорядкованих юридичних норм, то система законодавства - це сукупність взаємопов'язаних нормативно-правових актів певної держави. Спеціальної уваги заслуговує питання про форми систематизації законодавства і, передусім, про кодифікацію та сучасний стан кодифікаційного процесу в Україні.

Питання цільових виступів:

1. Об'єкт і предмет правознавства.
2. Держава і право — закономірний результат розвитку цивілізації.
3. Сутність держави, її основне призначення у суспільстві.
4. Роль і місце держави у політичній системі.
5. Особливості унітарних та федеративних форм державного устрою.

Література:

Основна:

1. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.

2. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.

3. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349 с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpd.edu.ua\)](https://kpd.edu.ua/).

4. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавина, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL:

https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.

5. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmpu>.

6. Правова система України в умовах воєнного стану : збірник наукових праць / О. О. Кот та ін. Одеса : «Гельветика», 2022. 540 с. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/55634/1/99-123_KRTS_Pravova-systema-Ukrayiny.pdf.

Додаткова:

1. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.

2. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.

3. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.

4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL:

https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.

5. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозборов та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL:

https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 2: Місце та роль права. Правова система.

Семінарське заняття: Місце та роль права. Правова система.

Навчальна мета заняття: Визначення права в системі суспільних наук, його функції та завдання.

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Місце і роль права у системі соціальних норм.
2. Правова система та система права.
3. Загальна характеристика основних галузей права України.

Методичні вказівки:

Розглядаючи перше питання слід враховувати багатозначність терміну "право", у зв'язку з чим необхідно виявити відмінність між природним і позитивним (юридичним) правом, а також дати визначення суб'єктивного і об'єктивного позитивного права. Основна увага повинна бути приділена ознакам об'єктивного позитивного права, детальний аналіз яких дозволить дати розгорнуте визначення об'єктивного права, яке Ви і будете переважно використовувати у подальшому. Значущим аспектом цього питання є також співвідношення понять "право" і "закон", що є подібним до співвідношення понять "зміст" і "форма".

Обов'язковими елементами наступного питання є поняття функцій права, перелік загально-соціальних функцій права, перелік і характеристика спеціально-юридичних функцій права. Для кращого запам'ятовування змісту питання види функцій варто зобразити у вигляді опорної схеми ("дерева").

Центральним за значенням питанням теми можна вважати питання про систему права. Відправною точкою у ньому є визначення поняття "система права", в якому відображаються її елементи та взаємозв'язок між ними. Оскільки первинним елементом системи права як цілісного комплексу взаємопов'язаних і взаємодіючих чинних юридичних норм певної держави є правова норма, насамперед слід дати визначення норми права і ознайомитися з її структурою (елементами цієї структури, як відомо, є гіпотеза, диспозиція і санкція). Теоретично і практично значущою є класифікація норм права, для якої Вам потрібно використати не менше п'яти критеріїв.

Наступний крок - з'ясування підстав (критеріїв) об'єднання правових норм в інститути, підгалузі й галузі права. Такими критеріями виступають предмет і метод правового регулювання. Крім визначення цих понять Вам слід виявити перелік найхарактерніших методів правового регулювання (поряд з іншими класифікаціями в якості найпростішого Вам пропонується поділ методів на метод заборони, наказу, дозволу і рекомендації).

Опанування змісту понять "норма права", "предмет правового регулювання", "метод правового регулювання" відкриває Вам шлях до розуміння природи галузі права та відмінностей між окремими галузями права. Зверніть увагу на те, що й інститут, і підгалузь, і галузь права являють собою сукупність юридичних норм. Але лише у визначенні галузі права йдеться про метод регулювання, характерний саме для неї.

Аналізуючи визначення інституту, підгалузі й галузі права варто

звернути увагу і на відмінність у позначенні кола суспільних відносин, які регулюються відповідною сукупністю правових норм: для галузі - це "сфера однорідних суспільних відносин", для підгалузі - "вужча за галузь група однорідних суспільних відносин", для інституту - лише "вид чи сторона однорідних суспільних відносин". Важливим аспектом питання про систему права є також класифікація інститутів і галузей права.

Переходячи до наступного питання теми - джерела права - доцільно виявити його взаємозв'язок з попереднім: система права розглядається як внутрішня форма права, тоді як джерела права - це його зовнішня форма. В якості обов'язкових елементів питання включає: визначення поняття "джерела права" (у формальному, а не матеріальному розумінні); характеристику видів джерел права та з'ясування значення кожного з них для сучасних правових систем і, передусім, для правової системи України. Головна увага повинна бути приділена нормативно-правовому акту: його поняттю, ознакам, видам (закон та підзаконний нормативний акт) та їх різновидам.

Важливе теоретичне і практичне значення має встановлення відмінності між правом (системою права) і законодавством (системою законодавства): якщо система права - це сукупність упорядкованих юридичних норм, то система законодавства - це сукупність взаємопов'язаних нормативно-правових актів певної держави. Спеціальної уваги заслуговує питання про форми систематизації законодавства і, передусім, про кодифікацію та сучасний стан кодифікаційного процесу в Україні.

Питання цільових виступів:

1. Сучасні різновиди форм державного правління.
2. Демократична держава, ознаки, форми.
3. Структура механізму держави.
4. Система обов'язків людини і громадянина.
5. Міжнародний захист прав людини.

Література:

Основна:

7. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.
8. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.
9. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpd.edu.ua\)](http://kpd.edu.ua).
10. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавина, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф.

М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL:

https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.

11. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmppu>.

12. Правова система України в умовах воєнного стану : збірник наукових праць / О. О. Кот та ін. Одеса : «Гельветика», 2022. 540 с. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/55634/1/99-123_KRTS_Pravova-systema-Ukrayiny.pdf.

Додаткова:

6. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.

7. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.

8. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.

9. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL:

https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.

10. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL:

https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 3: Правовідносини.

Семінарське заняття: Правовідносини.

Навчальна мета заняття: засвоїти предмет, завдання, методи, функції та структуру правовідносин; з'ясувати, проаналізувати та оцінити загальну структурну характеристику об'єкта правовідносин.

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Правовідносини: поняття, види, структура правовідносин.
2. Правоздатність. Дієздатність. Деліктоздатність.
3. Юридичні факти та інші підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин.

Методичні вказівки:

Правовий аналіз різноманітних життєвих ситуацій є неможливим без належного засвоєння змісту питання про правові відносини і юридичні факти. Розглядаючи поняття, структуру і види правових відносин, слід постійно мати на увазі, що правові відносини - це конкретні (не абстрактні) життєві відносини, врегульовані нормами права. Для їх виникнення необхідні три умови, якими є наявність: а) суб'єкта права; б) юридичної норми, адресованої цьому суб'єкту; в) юридичного факту, який породжує виникнення у суб'єкта певних прав і обов'язків на підставі юридичної норми. Необхідно приділити увагу і класифікації юридичних фактів (насамперед, їх поділу на види за ознакою наявності волі суб'єктів).

Вивчення питання про правопорушення слід розпочати з відновлення у пам'яті змісту охоронної функції права і пов'язаної з існуванням такої функції наявності охоронних норм права, інститутів права, правових відносин. Всі ці елементи правової дійсності спрямовані на недопущення правопорушень як протиправних, суспільно небезпечних або суспільно шкідливих, винних діянь особи. Дане питання теми передбачає аналіз поняття правопорушення, його складу (сукупності об'єктивних і суб'єктивних ознак) і видів (злочини і проступки). Особливо уважно слід розглянути елементи складу правопорушення (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона), а також критерії розмежування злочинів і проступків.

Питання про юридичну відповідальність є логічним продовженням попереднього, оскільки, підставою притягнення особи до юридичної відповідальності є наявність в її поведінці складу правопорушення. Необхідно опрацювати такі аспекти питання: поняття ретроспективної (негативної) юридичної відповідальності, її ознаки, функції, принципи і види.

Питання цільових виступів:

1. Правотворчість.
2. Загальна характеристика основних галузей права.
3. Система нормативного регулювання суспільних відносин.
4. Право та релігійні догми у регулюванні суспільних відносин.
5. Право, економіка, політика та держава.

Література:

Основна:

1. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.
2. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.
3. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н.

Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpdі.edu.ua\).](#)

4. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавіна, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL:

https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.

5. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmpu>.

6. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність: навчальний посібник. Міністерство освіти і науки України. Харків : «ФОП Голембовська О. О.», 2018. 204 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_9_copy.pdf.

Додаткова:

1. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.

2. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.

3. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.

4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL:

5. https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.

6. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозборов та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiuu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 4: Правомірна поведінка.

Семінарське заняття: Правомірна поведінка.

Навчальна мета заняття: засвоїти предмет, завдання, методи, функції та структуру правовідносин; з'ясувати, проаналізувати та оцінити загальну структурну характеристику об'єкта правовідносин.

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Правомірна поведінка.
2. Правопорушення та юридична відповідальність.
3. Гендер і гендерна рівність: основні поняття та концепції, як складова суспільних відносин.

Методичні вказівки:

Правовий аналіз різноманітних життєвих ситуацій є неможливим без належного засвоєння змісту питання про правові відносини і юридичні факти. Розглядаючи поняття, структуру і види правових відносин, слід постійно мати на увазі, що правові відносини - це конкретні (не абстрактні) життєві відносини, врегульовані нормами права. Для їх виникнення необхідні три умови, якими є наявність: а) суб'єкта права; б) юридичної норми, адресованої цьому суб'єкту; в) юридичного факту, який породжує виникнення у суб'єкта певних прав і обов'язків на підставі юридичної норми. Необхідно приділити увагу і класифікації юридичних фактів (насамперед, їх поділу на види за ознакою наявності волі суб'єктів).

Вивчення питання про правопорушення слід розпочати з відновлення у пам'яті змісту охоронної функції права і пов'язаної з існуванням такої функції наявності охоронних норм права, інститутів права, правових відносин. Всі ці елементи правової дійсності спрямовані на недопущення правопорушень як протиправних, суспільно небезпечних або суспільно шкідливих, винних діянь особи. Дане питання теми передбачає аналіз поняття правопорушення, його складу (сукупності об'єктивних і суб'єктивних ознак) і видів (злочини і проступки). Особливо уважно слід розглянути елементи складу правопорушення (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона), а також критерії розмежування злочинів і проступків.

Питання про юридичну відповідальність є логічним продовженням попереднього, оскільки, підставою притягнення особи до юридичної відповідальності є наявність в її поведінці складу правопорушення. Необхідно опрацювати такі аспекти питання: поняття ретроспективної (негативної) юридичної відповідальності, її ознаки, функції, принципи і види.

Питання цільових виступів:

1. Система джерел права України.
2. Закон як акт вищої юридичної сили.
3. Поняття, предмет та метод конституційного права.
4. Джерела конституційного права України.
5. Конституція: поняття та класифікація.

Література:

Основна:

7. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.

8. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.

9. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpd.edu.ua\)](https://kpd.edu.ua/).

10. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрід. спец. / С. Є. Булавіна, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL:

https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.

11. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmppu>.

12. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність: навчальний посібник. Міністерство освіти і науки України. Харків : «ФОП Голембовська О. О.», 2018. 204 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_9_copy.pdf.

Додаткова:

7. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.

8. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.

9. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.

10. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL:

11. https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.

12. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 5. Основи теорії держави.

Семінарське заняття: Основи теорії держави.

Навчальна мета заняття: Визначення форми правління, форми державного устрою, форми державного (політичного) режиму, вивчення механізму держави, його особливостей та структурних елементів.
Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Характеристика внутрішніх і зовнішніх функцій держави.
2. Поняття та види форми правління, форми державного устрою та форми державно-правового режиму.
3. Міжнародно-правова система захисту прав уразливих осіб та груп населення.

Методичні вказівки:

Визначення категорії форма держави передбачає поєднання в єдину систему її структурних елементів: форми державного устрою, форми державного правління, форми державного політичного режиму, що відображають процес формування та реалізації державної влади. Аналіз форми державного устрою передбачає висвітлення особливостей територіальної організації влади, а також потребує приділення окремої уваги питанню про суперечливу категорію “конфедерація”. Характеристика форми державного правління вимагає висвітлення особливостей процесу формування, звітності та відповідальності вищих виконавчих органів державної влади. Форма державного політичного режиму може бути більш ретельно визначена шляхом класифікації всіх видів режиму за критерієм демократичності. Особливу увагу слід звернути на форму сучасної Української держави згідно Конституції України 1996 р.

Розглядаючи поняття такої правової категорії як механізм держави, слід звернути увагу на складові елементи, зокрема на державний апарат та підприємства, установи, організації, що забезпечують його діяльність. При цьому особливу увагу необхідно приділити принципам організації та функціонування механізму держави, оскільки вони безпосередньо визначають напрямки його діяльності.

Характеризуючи поняття та ознаки державних органів потрібно докладно дослідити критерії їх класифікації та їх державно-владні повноваження і компетенцію. Особливу увагу слід приділити законодавчим, виконавчим та судовим органам.

Питання цільових виступів:

1. Історичний нарис становлення конституції.
2. Характеристика чинної Конституції України.
3. Основи конституційного ладу України.
4. Характеристика інституту громадянства України.
5. Теорія трьох поколінь прав людини.

Література:**Основна:**

1. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.
2. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.
3. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpd.edu.ua\)](http://kpd.edu.ua/kpd/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf).
4. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавина, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.
5. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmppu>.
6. О. О. Гайдулін, В. Ю. Худолей, І. М. Шаркова Прецедентне право Європейського суду з прав людини щодо захисту прав уразливих верств населення: навчальний посібник. Київ : ПБНЗ «МНТУ імені академіка Юрія Бугая», 2018. 300 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_3_copy.pdf.

Додаткова:

1. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.
2. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.
3. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.
4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.
5. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 6. Поняття та види форми правління.

Семінарське заняття: Основи теорії держави.

Навчальна мета заняття: Визначення форми правління, форми державного устрою, форми державного (політичного) режиму, вивчення механізму держави, його особливостей та структурних елементів.
Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Характеристика внутрішніх і зовнішніх функцій держави.
2. Поняття та види форми правління, форми державного устрою та форми державно-правового режиму.
3. Міжнародно-правова система захисту прав уразливих осіб та груп населення.

Методичні вказівки:

Визначення категорії форма держави передбачає поєднання в єдину систему її структурних елементів: форми державного устрою, форми державного правління, форми державного політичного режиму, що відображають процес формування та реалізації державної влади. Аналіз форми державного устрою передбачає висвітлення особливостей територіальної організації влади, а також потребує приділення окремої уваги питанню про суперечливу категорію “конфедерація”. Характеристика форми державного правління вимагає висвітлення особливостей процесу формування, звітності та відповідальності вищих виконавчих органів державної влади. Форма державного політичного режиму може бути більш ретельно визначена шляхом класифікації всіх видів режиму за критерієм демократичності. Особливу увагу слід звернути на форму сучасної Української держави згідно Конституції України 1996 р.

Розглядаючи поняття такої правової категорії як механізм держави, слід звернути увагу на складові елементи, зокрема на державний апарат та підприємства, установи, організації, що забезпечують його діяльність. При цьому особливу увагу необхідно приділити принципам організації та функціонування механізму держави, оскільки вони безпосередньо визначають напрямки його діяльності.

Характеризуючи поняття та ознаки державних органів потрібно докладно дослідити критерії їх класифікації та їх державно-владні повноваження і компетенцію. Особливу увагу слід приділити законодавчим, виконавчим та судовим органам.

Питання цільових виступів:

1. Права, свободи та обов'язки людини та громадянина за Конституцією України.
2. Особливості правового статусу іноземців.

4. Правовий статус об'єднань громадян в Україні.
5. Політичні партії: поняття та види.

Література:

Основна:

7. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.
8. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.
9. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpd.edu.ua\)](https://kpd.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf).
10. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавіна, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.
11. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmppu>.
12. О. О. Гайдулін, В. Ю. Худолей, І. М. Шаркова Прецедентне право Європейського суду з прав людини щодо захисту прав уразливих верств населення: навчальний посібник. Київ : ПВНЗ «МНТУ імені академіка Юрія Бугая», 2018. 300 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_3_copy.pdf.

Додаткова:

6. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.
7. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.
8. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.
9. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.
10. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL:

https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 7: Конституційне право України.

Семінарське заняття : Конституційне право України.

Навчальна мета заняття: визначення поняття "конституція.", визначити головні ознаки державного ладу України, Основи конституційного ладу України.

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття конституційного права.
2. Історія світового конституційного досвіду.
3. Джерела конституційного права в Україні.
4. Розвиток конституційного процесу в умовах незалежності України.
5. Структура конституції України.

Методичні вказівки:

Розгляд першого питання варто розпочати із загальнотеоретичної тези про те, що всі галузі права розрізняються за двома критеріями: за предметом і методом правового регулювання. Слід мати на увазі, що в підручниках з конституційного права України містяться різні визначення даної галузі та її предмету. Вони не є протилежними, а є свідченням авторського підходу до визначення даних явищ. Найбільш лаконічним є визначення конституційного права як галузі, що регулює найважливіші (фундаментальні) політико-правові відносини. Слід звернути увагу на те, що означає «політичний зміст» і «правова форма» відносин, що складають предмет конституційного права. При розгляді джерел конституційного права в Україні слід враховувати те, що правова система України тяжіє до континентальної (романо-германської) правової сім'ї, де провідне місце серед джерел права визнається за нормативно-правовими актами. Необхідно сформулювати визначення нормативно-правового акту, здійснити їх конституційно-правову класифікацію. Варто також мати на увазі, що з розвитком вітчизняного конституціоналізму дедалі більшого значення в системі джерел конституційного права України відіграють правові звичаї та нормативні договори (особливо міжнародні). У межах конвергенції правових систем цілком можливо, що в подальшому в якості джерел вітчизняного конституційного права застосовуватимуться й правові (насамперед - судові) прецеденти.

Термін „конституція" має тривалу історію і на сьогодні вживається в кількох значеннях, насамперед як „конституція юридична" і „конституція фактична". Необхідно з'ясувати зміст кожного з названих понять, розкрити співвідношення між ними. Слід також звернути увагу на формальний і матеріальний аспекти юридичної конституції, пояснити причини і значення

такого розмежування. Розкриваючи юридичні властивості конституції, слід навести їх перелік та зміст, акцентуючи увагу на тому, що окремі з них мають матеріальний (змістовний) характер, а інші – формальними (зовнішніми); проте лише в комплексі вони дають змогу чітко відмежувати конституцію від усіх інших нормативно-правових актів.

Державний орган. Ознаки органу державної влади. Класифікація органів держави (за способом створення, за шляхом формування, за компетенцією, за місцем в системі державного апарату, за порядком прийняття рішень, за

характером і змістом діяльності). Поняття законодавчої влади. Органи законодавчої влади. Парламент. Поняття виконавчої влади та органи виконавчої влади. Центральні органи виконавчої влади. Судова влада. Поняття судової влади. Суд. Конституційний суд. Суд присяжних.

Метою розгляду даного питання є формування цілісного уявлення про роль і місце Президента України в державному механізмі Української держави. Необхідно провести аналіз чинного Закону України „Про вибори Президента України. Слід вказати види виборів глави держави, за якою виборчою системою вони проводяться, хто має право висувати кандидатів у Президенти України тощо. Особливу увагу слід приділити порядку набуття повноважень новообраним Президентом України. Також передбачається визначення прерогативних, предметних та інструментальних функцій Президента України, а також похідних від них повноважень. При цьому варто звернутися не тільки до Конституції України, але й до галузевого законодавства. Особливу увагу слід приділити підставам та порядку усунення Президента України з посади в порядку імпічменту.

Державна символіка. Державний Прапор. Державний Герб. Державний Гімн.

Законодавче регулювання мовного питання в Україні.

Питання цільових виступів:

1. Конституційний статус Верховної Ради України.
2. Конституційний статус Президента України.
3. Конституційний статус Кабінету міністрів України.
4. Система місцевих органів державної виконавчої влади України.
5. Місцеве самоврядування в Україні.

Література:

Основна:

1. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.
2. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.
3. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н.

Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpd.edu.ua\)](https://kpd.edu.ua/).

4. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавина, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с.

URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.

5. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmppu>.

6. Конституційне право України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Колісник, Ю. Г. Барабаш. Харків : Право, 2008. 416 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/KONST_PR_2008.pdf.

7. Майданник О. О. Конституційне право України : навч. Посіб. Київ : Алерта, 2011. 380 с. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Maid_2011_1.pdf.

8. Конституційне право України : підручник / М. О. Баймуратов. Київ : Правова єдність, 2009. 1008 с. URL: <http://surl.li/jfvxhc>.

Додаткова:

1. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.

2. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.

3. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.

4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.

5. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 8: Державна влада.

Семінарське заняття : Державна влада.

Навчальна мета заняття: визначення поняття "конституція.", визначити головні ознаки державного ладу України, Основи конституційного ладу України.

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Державна влада в Україні та її поділ на законодавчу, виконавчу та судову.
2. Президент, як голова держави Україна.
3. Державна символіка та мова в Україні.

Методичні вказівки:

Розгляд першого питання варто розпочати із загальнотеоретичної тези про те, що всі галузі права розрізняються за двома критеріями: за предметом і методом правового регулювання. Слід мати на увазі, що в підручниках з конституційного права України містяться різні визначення даної галузі та її предмету. Вони не є протилежними, а є свідченням авторського підходу до визначення даних явищ. Найбільш лаконічним є визначення конституційного права як галузі, що регулює найважливіші (фундаментальні) політико-правові відносини. Слід звернути увагу на те, що означає «політичний зміст» і «правова форма» відносин, що складають предмет конституційного права. При розгляді джерел конституційного права в Україні слід враховувати те, що правова система України тяжіє до континентальної (романо-германської) правової сім'ї, де провідне місце серед джерел права визнається за нормативно-правовими актами. Необхідно сформулювати визначення нормативно-правового акту, здійснити їх конституційно-правову класифікацію. Варто також мати на увазі, що з розвитком вітчизняного конституціоналізму дедалі більшого значення в системі джерел конституційного права України відіграють правові звичаї та нормативні договори (особливо міжнародні). У межах конвергенції правових систем цілком можливо, що в подальшому в якості джерел вітчизняного конституційного права застосовуватимуться й правові (насамперед - судові) прецеденти.

Термін „конституція" має тривалу історію і на сьогодні вживається в кількох значеннях, насамперед як „конституція юридична" і „конституція фактична". Необхідно з'ясувати зміст кожного з названих понять, розкрити співвідношення між ними. Слід також звернути увагу на формальний і матеріальний аспекти юридичної конституції, пояснити причини і значення такого розмежування. Розкриваючи юридичні властивості конституції, слід навести їх перелік та зміст, акцентуючи увагу на тому, що окремі з них мають матеріальний (змістовний) характер, а інші є формальними (зовнішніми); проте лише в комплексі вони дають змогу чітко відмежувати конституцію від усіх інших нормативно-правових актів.

Державний орган. Ознаки органу державної влади. Класифікація органів держави (за способом створення, за шляхом формування, за компетенцією, за місцем в системі державного апарату, за порядком прийняття рішень, за

характером і змістом діяльності). Поняття законодавчої влади. Органи законодавчої влади. Парламент. Поняття виконавчої влади та органи

виконавчої влади. Центральні органи виконавчої влади. Судова влада. Поняття судової влади. Суд. Конституційний суд. Суд присяжних.

Метою розгляду даного питання є формування цілісного уявлення про роль і місце Президента України в державному механізмі Української держави. Необхідно провести аналіз чинного Закону України „Про вибори Президента України. Слід вказати види виборів глави держави, за якою виборчою системою вони проводяться, хто має право висувати кандидатів у Президенти України тощо. Особливу увагу слід приділити порядку набуття повноважень новообраним Президентом України. Також передбачається визначення прерогативних, предметних та інструментальних функцій Президента України, а також похідних від них повноважень. При цьому варто звернутися не тільки до Конституції України, але й до галузевого законодавства. Особливу увагу слід приділити підставам та порядку усунення Президента України з посади в порядку імпічменту.

Державна символіка. Державний Прапор. Державний Герб. Державний Гімн.

Законодавче регулювання мовного питання в Україні.

Питання цільових виступів:

1. Міністрів України.
2. Верховна Рада і Рада міністрів Автономної Республіки Крим.
3. Прокуратура в Україні.
4. Громадські організації: поняття та види.
5. Виборча система України.

Література:

Основна:

9. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.

10. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.

11. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpd.edu.ua\)](http://kpd.edu.ua).

12. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавіна, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.

13. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmppu>.

14. Конституційне право України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Колісник, Ю. Г. Барабаш. Харків : Право, 2008. 416 с. URL:

https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/KONST_PR_2008.pdf.

15. Майданник О. О. Конституційне право України : навч. Посіб. Київ : Алерта, 2011. 380 с. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Maid_2011_1.pdf.

16. Конституційне право України : підручник / М. О. Баймуратов. Київ : Правова єдність, 2009. 1008 с. URL: <http://surl.li/jfvxhc>.

Додаткова:

6. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.

7. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.

8. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.

9. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.

10. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiuu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 9: Цивільне право України.

Семінарське заняття: Цивільне право України.

Навчальна мета заняття: необхідно засвоїти поняття цивільного права як самостійної галузі права та його відмінність від інших правових галузей, засвоїти систему цивільного законодавства, знати особливості правового становища осіб у цивільно-правових відносинах.

Кількість годин: 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття, особливості, елементи цивільного правовідношення.
2. Здійснення цивільних прав.
3. Захист цивільних прав.
4. Відповідальність у цивільному праві.

Методичні вказівки:

Предмет, метод, цивільного права. Цивільні правовідносини, їх особливості склад (суб'єкти, об'єкти, зміст, підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин (юридичні факти). Види цивільно-правових відносин за економічним змістом (майнові, немайнові), за

юридичним змістом (абсолютні, відносні), за об'єктом (речові, зобов'язальні), залежно від структури (прості, складні), за цілями та характером спрямування (регулятивні, охоронні).

Правоздатність та її характерні ознаки. Дієздатність. Зміст цивільної дієздатності (угодоздатність, деліктоздатність, тестаментоздатність, трансдієздатність). Види дієздатності (повна, неповна, часткова, обмежена у за рішенням суду, особи, визнані судом недієздатними). Поняття та порядок оголошення безвісно відсутньою чи померлою особу. Юридичні особи як суб'єкти цивільного права. Поняття та ознаки юридичної особи. Правоздатність та дієздатність юридичної особи. Способи виникнення юридичних осіб (розпорядчий, нормативно-явочний (реєстраційний), дозвільний). Припинення юридичної особи (ліквідація, реорганізація). Види юридичних осіб: а) в залежності від виду права власності (державні, комунальні, приватні, змішані); б) в залежності від цілей утворення та діяльності (комерційні, некомерційні); в) в залежності від фінансування (госпрозрахункові та бюджетні); г) в залежності від функцій (господарські, негосподарські); д) в залежності від відношення засновників до майна; е) в залежності від кількості осіб, що входять до складу юридичної особи (унітарні, об'єднання осіб); ж) за типом правосуб'єктності (публічні, приватні); з) в залежності від організаційно-правової форми (установи, товариства). Держава як суб'єкт цивільних правовідносин.

Правоздатність та її характерні ознаки. Дієздатність. Зміст цивільної дієздатності (угодоздатність, деліктоздатність, тестаментоздатність, трансдієздатність). Види дієздатності (повна, неповна, часткова, обмежена у за рішенням суду, особи, визнані судом недієздатними). Поняття та порядок оголошення безвісно відсутньою чи померлою особу. Юридичні особи як суб'єкти цивільного права. Поняття та ознаки юридичної особи. Правоздатність та дієздатність юридичної особи. Способи виникнення юридичних осіб (розпорядчий, нормативно-явочний (реєстраційний), дозвільний). Припинення юридичної особи (ліквідація, реорганізація). Види юридичних осіб: а) в залежності від виду права власності (державні, комунальні, приватні, змішані); б) в залежності від цілей утворення та діяльності (комерційні, некомерційні); в) в залежності від фінансування (госпрозрахункові та бюджетні); г) в залежності від

функцій (господарські, негосподарські); д) в залежності від відношення засновників до майна; е) в залежності від кількості осіб, що входять до складу юридичної особи (унітарні, об'єднання осіб); ж) за типом правосуб'єктності (публічні, приватні); з) в залежності від організаційно-правової форми (установи, товариства). Держава як суб'єкт цивільних правовідносин.

Питання цільових виступів:

1. Цивільна правосуб'єктність громадян.
2. Юридичні особи: поняття, ознаки, види.
3. Право власності: поняття та зміст.

4. Форми власності та суб'єкти права власності в Україні.
5. Форми захисту права власності.
6. Правочини: поняття та види.
7. Цивільно-правовий договір: поняття, зміст, різновиди.
8. Види господарських товариств їх характеристика.
9. Часткова цивільна дієздатність фізичної особи, яка досягла 14 років (малолітня особа).
10. Засади здійснення правосуддя в Україні.

Література:

Основна:

1. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.
2. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.
3. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpd.edu.ua\)](http://kpd.edu.ua/).
4. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавина, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.
5. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmppu>.
6. Цивільне право України: підручник / Д. В. Боброва та ін. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 864 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/34/bobrova.pdf>
7. Яновицька Г. Б. та ін. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <http://surl.li/qnlpub>.
11. Парасюк В. М., Парасюк М. В., Грабар Н. М. Цивільне право України в схемах : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів: «Ліга Прес», 2014. 700 с. URL: <http://surl.li/zzbsqb>.

Додаткова:

1. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.
2. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.
3. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т

внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.

4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.

5. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 10: Спадкове право.

Семінарське заняття: Спадкове право.

Навчальна мета заняття: Вивчення визначення "спадщини", хто може бути спадкоємцем і спадкодавцем, час і місце відкриття спадщини .

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття спадкового права.
2. Наслідування по заповіту.
3. Наслідування по закону.
4. Прийняття спадщини.

Методичні вказівки: Вивчення даної теми потребує дослідження загальних понять спадкового права: визначення "спадщини", хто може бути спадкоємцем і спадкодавцем, час і місце відкриття спадщини тощо. Зверніть увагу на те, які права та обов'язки не можуть переходити у спадок, чому? Що собою являє спадковий масив. Які права та обов'язки входять до нього? Зупиніться на інституті усунення від права спадкування, встановіть категорії цих осіб та з'ясуйте, чому саме вони не можуть спадкувати та коли ці правила можуть бути змінені. Який орган може приймати рішення про усунення від спадщини?

Необхідно вказати, що Цивільним кодексом України передбачені дві підстави спадкування: за законом і за заповітом. Особливо слід зупинитися на

порядку спадкування за законом, оскільки більшість людей не залишають заповітів і розраховують на положення законодавства щодо спадкування. Визначте, хто є спадкоємцем за законом. Який передбачений порядок закликання їх до спадкування? Дослідіть окремо кожен чергу спадкоємців, з'ясуйте, в яких частках успадковують спадкоємці, чим зумовлюється зміна черговості спадкоємців та в якому порядку це відбувається. У чому особливість таких спадкоємців по закону, як онуки, правнуки, прабаба та прадід померлого. Крім того, охарактеризуйте правове становище таких спадкоємців, як утриманці, який порядок їх закликання до спадкування. Дослідіть порядок розподілу майна померлого між

спадкоємцями при спадкуванні за законом. Встановіть правову природу права представлення, в яких випадках воно застосовується та з якою метою.

Починаючи розгляд спадкування за заповітом, варто надати визначення і юридичну природу заповіту. Обов'язково вкажіть на форму і порядок, в якому має бути складений заповіт, які особи мають право на таке розпорядження на випадок своєї смерті. З'ясуйте, в якому порядку може залишити після себе заповіт особа, яка має фізичні вади. Чи встановлюються додаткові вимоги для оформлення заповітів таких осіб. Крім того, в цьому питанні необхідно звернути увагу на осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині: хто має таке право і як вираховується ця частка? Зазначте порядок прийняття спадщини. Також детального дослідження потребує питання щодо особливих розпоряджень, які спадкодавець може встановити у заповіті для своїх спадкоємців. Зверніть увагу на нову форму заповіту - секретний заповіт, в чому особливість його укладення та оформлення. А також цікавим видається дослідження спільного заповіту подружжя, який є єдиним винятком, коли заповіт укладається двома особами, що перебувають у зареєстрованому шлюбі між собою. Встановіть особливості дії такого виду заповіту після смерті одного з подружжя, як інший з подружжя, що залишився живим, може користуватися майном, що вказане в спільному заповіті

Завершення вивчення теми потребує з'ясування процедури прийняття та оформлення спадщини, тому необхідно встановити способи прийняття спадщини, як закон гарантує права недієздатних, неповнолітніх та малолітніх осіб з цього питання. Зверніть увагу на те, що спадкоємець може прийняти спадщину лише цілком, без умов і застережень, або повністю відмовитись від цього, тобто частково цю процедуру провести не можна. З'ясуйте, коли спадщина вважається відумерлою та яка процедура передбачається щодо оформлення такого виду спадщини. Цікавим є положення щодо спадкової трансмісії, яка застосовується у випадках, коли спадкоємець за заповітом або за законом помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, то право на прийняття належної такому спадкоємцю частки спадщини, крім права на прийняття обов'язкової частки у спадщині, переходить до його спадкоємців. З'ясуйте, в якому порядку відбувається спадкування боргів спадкодавця, в чому особливість цієї процедури. Завершуючи розгляд теми, встановіть, які документи підтверджують права

спадкоємців на отриману спадщину та в якому порядку відбувається оформлення права власності на успадковане майно та в які терміни це має бути зроблено.

Питання цільових виступів:

1. Правовий статус власника житла.
2. Види житлового фонду.
3. Правовий статус орендатора житла.
4. Види правопорушень наймачів житла.

5. Порядок надання житла.
6. Взаємні права та обов'язки батьків і дітей.
7. Кримінальне покарання.
8. Кримінальна відповідальність неповнолітніх.
9. Злочини проти національної безпеки України.
10. Неповна цивільна дієздатність фізичної особи у віці від 14 до 18 років (неповнолітня особа).

Література:

Основна:

1. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.
2. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.
3. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpd.edu.ua\)](http://kpd.edu.ua/).
4. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавина, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.
5. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmppu>.
6. Спадкове право в Україні : навч. посібник / Шишка Р. Б.. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 216 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_pravo/Shyshka-Spadkove.pdf
7. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с. URL: https://pp-ss.pro/wp-content/uploads/2020/08/Kuharev_Spadkove_pravo_Zmist.pdf

Додаткова:

1. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.
2. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.
3. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.
4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних

вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.

5. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 11: Житлове право.

Семінарське заняття : Житлове право.

Навчальна мета заняття: Вивчення понять житлового права як галузі права та галузі законодавства, з'ясувати зміст конституційного права громадян на житло та гарантії його здійснення, поняття житлового фонду України та його види.

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Предмет та джерела житлового права.
2. Право громадян України на житло.
3. Порядок отримання житла.
4. Договір найму житлового фонду.
5. Приватизація державного житлового фонду.
6. Кондомініуми.

Методичні вказівки:

Перше питання передбачає засвоєння понять житлового права як галузі права та галузі законодавства. Потрібно з'ясувати зміст конституційного права громадян на житло та гарантії його здійснення, поняття житлового фонду України та його види.

При розгляді другого питання необхідно засвоїти порядок надання громадянам жилих приміщень в будинках державного житлового фонду. Слід звернути увагу на порядок обліку громадян, які потребують покращення житлових умов, та на черговість надання громадянам жилих приміщень. У зв'язку з цим доцільно з'ясувати для себе поняття та юридичне значення житлової норми та ордеру на житлове приміщення. Особливої уваги потребує вивчення договору

найму жилого приміщення, порядку його укладання, форми, строку, предмету, сторін, їх прав та обов'язків. Більш детального розгляду заслуговує з'ясування прав наймача на користування жилим приміщенням, на облік жилого приміщення, а також статусу тимчасових жильців.

Працюючи над третім питанням слід з'ясувати поняття та мету приватизації державного житлового фонду, суб'єкти та об'єкти приватизації. Розглядаючи поняття та види об'єктів приватизації слід звернути увагу на перелік об'єктів, які не підлягають приватизації.

Потрібно також засвоїти порядок приватизації та його етапи, спосіб приватизації, процедуру його застосування.

Питання цільових виступів:

1. Злочини в сфері службової діяльності.
2. Державна служба: поняття та види.
3. Адміністративне правопорушення: поняття та ознаки.
4. Проведення по справі про адміністративне правопорушення.
5. Адміністративне стягнення: поняття та види.
6. Предмет регулювання адміністративного права.
7. Предмет та метод трудового права. Система джерел трудового права України.
8. Види трудових правовідносин. Відмінність трудового і цивільного права.
9. Поняття, сторони і зміст колективного договору та сфера його укладення.
10. Поняття трудового договору. Сторони та зміст трудового договору.

Література:

Основна:

1. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.
2. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.
3. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpdi.edu.ua\)](http://kpdi.edu.ua).
4. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавина, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с.
URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.
13. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmppu>.
5. Житлове право : навчально-методичний посібник / Є. О. Харитонов, О. М. Берназ-Лукавецька. Одеса : Фенікс, 2019. 120 с. URL: https://www.fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_pravo/NMP-Zhytlove-pravo.pdf
6. Галянтич М. К. Житлове право України : практикум. Київ : МАУП, 2004. 116 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/pr4_05.pdf

Додаткова:

1. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL:

https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.

2. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.

3. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.

4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.

5. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 12: Сімейне право.

Семінарське заняття: Сімейне право.

Навчальна мета заняття: Вивчення правових норми, які регулюють особисті та майнові стосунки у сім'ї між чоловіком та дружиною, батьками і дітьми, іншими членами сім'ї та родичами, а також порядок і умови усиновлення, припинення шлюбу, порядок реєстрації актів громадянського стану.

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Правове регулювання сімейних відносин.
2. Права та обов'язки подружжя.
3. Права та обов'язки матері, батька і дитини.
4. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.

Методичні вказівки:

Сімейне право включає правові норми, які регулюють особисті та майнові стосунки у сім'ї між чоловіком та дружиною, батьками і дітьми, іншими членами сім'ї та родичами, а також порядок і умови усиновлення, припинення шлюбу, порядок реєстрації актів громадянського стану.

Основним правовим джерелом шлюбно-сімейних відносин є Сімейний кодекс України, який набрав чинності разом із уведенням в дію Цивільного кодексу України 1 січня 2004 року.

Перш ніж Ви почнете працювати над першим питанням теми, доцільним для Вас був би розгляд таких важливих питань, як сім'я, природне право людини на сім'ю, право людини на вибір організаційно-правових форм сімейного життя. Важливо усвідомити джерела і складові частини сімейного права України: народні традиції, звичаї, звичаєве право,

моральні норми, біблійські канони та закон як джерело і складову частину сімейного права України.

Що ж стосується вивчення першого питання, то тут Вам слід з'ясувати поняття шлюбу як форми організації сімейного життя чоловіка і жінки. Ключовими аспектами цього питання є з'ясування договірної основи шлюбу, права на шлюб, умов його виникнення та реалізації, поняття та значення шлюбного віку, свободи шлюбу як принципу сімейного права та її мети за законом України. Необхідно знати, які існують перешкоди до укладення шлюбу, підстави та наслідки визнання шлюбу недійсним, а також усвідомлювати особисто-правові наслідки укладення шлюбу.

Розірвання шлюбу слід розглядати як прояв принципу свободи шлюбу. Працюючи над даним питанням необхідно чітко розрізняти розірвання шлюбу в позасудовому порядку та розірвання шлюбу на підставі рішення суду. Цікавим є розгляд особливостей судового порядку розгляду справ про розірвання шлюбу. Слід засвоїти суб'єктивні та об'єктивні підстави розлучення, правове значення рішення суду про задоволення позову про розірвання шлюбу, момент розірвання шлюбу.

Розглядаючи особисті і майнові права та обов'язки подружжя необхідно з'ясувати критерій, який покладено в основу такого поділу. Слід детально з'ясувати такі особисті права й обов'язки подружжя, як право на вільний вибір заняття, професії і місця проживання, вибір прізвища, рівність у правах та обов'язках.

З'ясовуючи майнові права та обов'язки подружжя, необхідно розрізняти спільну сумісну власність і роздільне майно подружжя. Цікавим є розв'язання проблеми презумпції спільної сумісної власності, її матеріально-правового та процесуально-правового змісту. Важливо також з'ясувати правовий режим вкладів, внесених на ім'я одного з подружжя, правовий режим житлового будинку

та іншого майна, зареєстрованого на ім'я одного з подружжя. Слід також розглянути поділ майна подружжя, аліментні відносини.

Працюючи над четвертим питанням, слід в першу чергу з'ясувати підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дітей, а також такі моменти, як особисті та майнові юридичні відносини між батьками та дітьми; сімейні та аліментні юридичні відносини між іншими членами сім'ї та родичами, а також процедуру усиновлення.

Що стосується питання про опіку та піклування, то тут необхідно з'ясувати коло осіб, над якими встановлюється опіка та піклування; порядок призначення опікунів та піклувальників та вимоги до них; межі повноважень опікунів та піклувальників, зокрема угоди, для вчинення яких вимагається дозвіл органів опіки та піклування, та угоди, які не вправі вчиняти опікун та піклувальник.

Потрібно такж звернути увагу на поняття та суть шлюбного договору, умов його укладення та зміни.

Питання цільових виступів:

1. Основні та додаткові умови трудового договору. Форми і строки

трудового договору.

2. Контракт як особлива форма трудового договору, сфера застосування контракту, його зміст.

3. Порядок оформлення прийняття на роботу. Випробування при прийомі на роботу.

4. Міжнародна правосуб'єктність. правонаступництво держав та урядів.

5. Види екологічних правопорушень.

6. Види екологічних правопорушень.

7. Державна податкова служба в Україні.

8. Міжнародна правотворчість.

9. Міжнародний правопорядок.

10. Порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами.

Література:

Основна:

1. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.

2. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.

3. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpdі.edu.ua\)](http://kpdі.edu.ua/).

4. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавина, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL:https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.

5. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmppu>.

6. Сімейне право України: підручник / А. О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>.

7. Сімейне право України: навчальний посібник / Т. В. Курило. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 316 с. URL: <http://surl.li/jkaaіm>.

Додаткова:

1. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL:

https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.

2. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.

3. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.

4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL:

https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.

5. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 13: Основи кримінального права України (загальна частина).

Семінарське заняття: Основи кримінального права України (загальна частина).

Навчальна мета заняття: Визначення поняття кримінального покарання, порядок призначення покарання судом, обставини звільнення від покарання та його відбування.

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття й предмет кримінального права.
2. Поняття злочину та кримінальна відповідальність.
3. Поняття складу злочину.
4. Поняття й види обставин, що виключають злочинність діяння.
5. Поняття покарання та його позначка.
6. Система й види покарань.
7. Поняття судимості.

Методичні вказівки:

З прийняттям нового Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року нового значення набули питання розгляду суспільних відносин, які підлягають регулюванню галуззю кримінального права, тому необхідно визначити кримінальне право як галузь національного законодавства, встановити, які суспільні відносини регулюються нормами кримінального права, на яких принципах базується кримінальне законодавство, які з принципів закріплені в Кримінальному кодексі України, які з них містяться в Конституції України.

Проаналізуйте, як додержуються вказаних принципів в Україні. Злочин, як і будь-яке інше правопорушення, є вчинком людини, але, на відміну від інших вчинків людини, злочин є посяганням на ті відношення, що склалися в суспільстві і охороняються законом про кримінальну відповідальність. Дайте визначення злочину та охарактеризуйте його ознаки, які відділяють злочин від інших правопорушень. Що означає малозначність діяння і як вирішується питання про кримінальну відповідальність у разі вчинення злочину та малозначного діяння.

Необхідно звернути увагу на те, що єдиною підставою притягнення особи до кримінальної відповідальності є склад злочину. Дайте визначення складу злочину та його ознаки. Детально охарактеризуйте елементи складу злочину: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт та суб'єктивну сторону. Зупиніться на тому, що становить об'єктивну сторону злочину: діяння (дія чи бездіяльність), суспільно небезпечні наслідки та причинно-наслідковий зв'язок між ними, а також час, способи, засоби, обстановка вчинення злочину, як ці складові впливають на суспільну небезпечність злочину. Розглядаючи суб'єкт злочину, вкажіть на загальний та спеціальний суб'єкти злочину. Зазначте, якими характеристиками має володіти спеціальний суб'єкт і навіщо необхідна така класифікація. Психічне ставлення особи до вчиненого нею злочину виражається у суб'єктивній стороні складу злочину: наведіть елементи суб'єктивної сторони і вкажіть, як провина впливає на кваліфікацію злочинів. Дослідіть положення про те, що відсутність хоча б одного елемента складу злочину свідчить про відсутність складу злочину і, відповідно, звільнення особи від відповідальності. Які класифікації складів злочину відомі науці кримінального права?

Під час розгляду даної теми потрібно усвідомити значення таких суспільних явищ, які виключають злочинність діяння. До таких обставин Кримінальний кодекс України відносить:

- необхідну оборону (ст. 36 КК);
- затримання особи, що вчинила злочин (ст. 38 КК);
- крайню необхідність (ст. 39 КК);
- фізичний чи психічний примус (ст. 40 КК);
- виконання наказу або розпорядження (ст. 41 КК);
- діяння, пов'язане з ризиком (виправданий ризик) (ст. 42 КК);

виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 43 КК).

Детальніше зупиніться на вказаних обставинах, проаналізуйте їх характерні особливості. Дайте відповідь на питання: в чому полягає різниця між необхідною обороною та крайньою необхідністю? Яке значення мають зазначені обставини при притягненні особи до кримінальної відповідальності і накладенні покарання? Проаналізуйте випадки "перевищення меж" під час застосування обставин, що виключають злочинність діяння.

Вивчення питання про стадії вчинення злочину варто почати з того, що

мається на увазі під стадіями скоєння злочину згідно з Кримінальним кодексом України Стадії злочину можуть міститися лише у злочинах, вчинених з прямим умислом. Проаналізуйте, чому не можна виділити стадії у злочинах, які вчинені з необережною формою провини? Дайте тлумачення такому твердженню: стадії вчинення злочину відрізняються між собою моментом закінчення злочинного діяння, тому менша ступінь небезпеки незакінченого злочину повинна тягнути і менше покарання. Кримінальний кодекс України визначає злочинними і караними три стадії вчинення злочину, а саме: 1) готування до злочину (ст. 14 КК); 2) замах на злочин (ст. 15 КК), який разом з готуванням до злочину становлять незакінчений злочин; 3) закінчений злочин (ст. 13 КК). Дайте характеристику кожній стадії вчинення злочину. Кримінальний кодекс України також передбачає те, що до відповідальності можуть притягатися співучасники. Укажіть, хто є співучасником, які види співучасників і форми співучасті передбачені чинним кримінальним законодавством. Які особливості притягнення співучасників до кримінальної відповідальності?

Розглядаючи останнє питання, необхідно надати визначення покарання і проаналізувати його характерні ознаки, які відрізняють покарання від інших примусових заходів. Що мають на увазі під системою покарань і які види покарань передбачені Кримінальним кодексом України? Які з покарань є основними, додатковими і універсальними? Чи може суд застосовувати покарання, які не передбачені КК України? У межах цього питання необхідно вказати на підстави звільнення від покарання та його відбування. Чим відрізняється амністія від помилування? Що таке судимість і які правові наслідки вона тягне? Який порядок зняття та погашення судимості, в чому різниця? Зверніть увагу на особливості притягнення до відповідальності неповнолітніх осіб. Проаналізуйте строки притягнення до кримінальної відповідальності.

Питання цільових виступів:

1. Юридичні особи: поняття, ознаки, види.
2. Право власності: поняття та зміст.
3. Форми власності та суб'єкти права власності в Україні.
4. Форми захисту права власності.
5. Правочини: поняття та види.
6. Цивільно-правовий договір: поняття, зміст, різновиди.
7. Види господарських товариств їх характеристика.
8. Часткова цивільна дієздатність фізичної особи, яка досягла 14 років (малолітня особа).
9. Неповна цивільна дієздатність фізичної особи у віці від 14 до 18 років (неповнолітня особа).
10. Цивільна правосуб'єктність громадян.

Література:

Основна:

1. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.
2. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.
3. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpd.edu.ua\)](http://kpd.edu.ua/).
4. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавина, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.
5. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmpu>.
6. Сухонос В. В. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Суми : Університетська книга, 2016. 375 с. URL: https://www.fpk.in.ua/images/biblioteka/3FMB_Pravo/sukhonos_kriminalne_pavo.pdf.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. Я. Конопельською, В. О. Меркулова. Одеса : ОДУВС, 2021. 452 с. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/068ab1fb-fe98-4719-8f74-242c92dd2e52/content>.

Додаткова:

1. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.
2. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.
3. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.
4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.
5. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 14: Адміністративне право України.

Семінарське заняття: Адміністративне право України.

Навчальна мета заняття: Визначати предмет і метод адміністративного права; характеристику адміністративного законодавства; сучасну структуру системи органів державної виконавчої влади в Україні; класифікацію методів управлінської діяльності, поняття адміністративного проступку та його ознак, поняття адміністративного стягнення.

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття й предмет адміністративного права.
2. Джерела адміністративного права.
3. Адміністративні правовідносини, їх структура та особливості
4. Адміністративні правовідносини, їх структура та особливості.
5. Поняття та види суб'єктів адміністративного права.
6. Адміністративна правосуб'єктність.
7. Поняття й види адміністративного примусу.
8. Поняття, ознаки й підстави адміністративної відповідальності. 9. Адміністративне правопорушення: поняття, ознаки.
10. Види адміністративних правопорушень.
11. Позначка й види адміністративних стягнень.

Методичні вказівки:

Під час опрацювання матеріалу цієї навчальної теми слід враховувати наступне:

- адміністративне право є однією з найважливіших - профілюючих галузей права, норми якої відіграють важливу роль у регулюванні відносин у багатьох сферах суспільного життя, в т. ч. у сфері підприємництва;
- адміністративне законодавство на сьогодні не кодифіковане (Кодекс про адміністративні правопорушення вміщує норми лише адміністративно-деліктного права і не є "Адміністративним кодексом");
- основним методом адміністративного права є імперативний (владний, наказовий) метод, але для регулювання адміністративно-правових відносин можуть використовуватися й інші методи;
- метод адміністративного права слід відрізняти від методів управлінської діяльності (переконання і примус);
- розвиток адміністративного права України сьогодні пов'язується з проведенням адміністративної реформи в Україні, у зв'язку з чим необхідно приділити увагу нормативно-правовим актам, що прийняті на реалізацію завдань цієї реформи. Обов'язковими для опрацювання аспектами першого питання теми є: поняття

адміністративного права; предмет і метод адміністративного права; характеристика адміністративного законодавства; сучасна структура системи органів державної виконавчої влади в Україні; класифікація методів управлінської діяльності.

Друге питання теми передбачає розгляд змісту поняття адміністративного проступку та його ознак, загальну характеристику суб'єктів адміністративної відповідальності. Дуже важливим є з'ясування спільного і відмінного між кримінальним правопорушенням (злочином) і адміністративним проступком (в якості критерію розмежування слід використати таку ознаку, як суспільна небезпечність (шкідливість діяння). Необхідно приділити увагу й особливостям відповідальності за адміністративні правопорушення працівників органів внутрішніх справ і військовослужбовців.

Відправним пунктом при розгляді третього питання має стати визначення поняття адміністративного стягнення. Основна частина цього питання - це характеристика семи видів адміністративних стягнень, що передбачені ст. 24 КпАП. Розглядати види адміністративних стягнень необхідно у тому порядку, в якому вони перелічені у зазначеній статті. Доцільним є порівняння системи адміністративних стягнень з системою кримінальних покарань.

Ключовими елементами четвертого питання є перелік органів, які мають право розглядати справи про адміністративні правопорушення, і стадії провадження у справі про адміністративні правопорушення.

Питання цільових виступів:

1. Правовий статус власника житла.
2. Види житлового фонду.
3. Правовий статус орендатора житла.
4. Види правопорушень наймачів житла.
5. Порядок надання житла.
6. Взаємні права та обов'язки батьків і дітей.
7. Кримінальне покарання.
8. Кримінальна відповідальність неповнолітніх.
9. Злочини проти національної безпеки України.
10. Злочини в сфері службової діяльності.

Література:

Основна:

1. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.
2. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.
3. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpdі.edu.ua\)](#).
4. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавина, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк,

2023. 196 с.
URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.

5. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmpu>.

6. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 584 с. URL: <http://surl.li/qfecqk>.

7. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / Остапенко О. І. та ін. Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с. URL: <http://surl.li/gwxubb>.

Додаткова:

1. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.

2. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.

3. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.

4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.

5. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiou.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 15: Основні правові засади господарської діяльності.

Семінарське заняття: Основні правові засади господарської діяльності.

Навчальна мета заняття: Визначення господарської діяльності та господарських відносин, нормативно-правового регулювання господарської діяльності.

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Господарська діяльність та господарські відносини, нормативно-

правове

регулювання господарської діяльності.

2. Основні напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання.

3. Обмеження монополізму та захист суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції.

4. Господарська комерційна діяльність (підприємництво).

5. Некомерційна господарська діяльність.

Методичні вказівки:

Порівняльний аналіз категорій “правоутворення”, “правотворчість” та “нормотворчість” необхідний для з'ясування особливостей та відмінностей як самих понять, так і процесів, що позначаються цими назвами. Водночас, таким чином здійснюється поєднання суто теоретичних уяв про формування права з практичними процесами нормотворчої та законотворчої діяльності.

Здійснення характеристики правотворчості шляхом дослідження її ознак, принципів та функцій вбачається корисним способом визначення відмінних характеристик від інших видів правової діяльності: правозастосування, інтепретаційно-правової діяльності, правового виховання та ін.

Подальші стадії: затвердження, оприлюднення, набуття чинності не вичерпують всю складність процесу законотворчості, що продовжується у систематизації, змінах, доповненнях, скасуванні частини або цілого закону. Окрему увагу слід звернути на поняття та особливості законодавчої техніки. При цьому, доцільно порівняти законодавчу та юридичну техніку.

Питання цільових виступів:

1. Адміністративне правопорушення: поняття та ознаки.
2. Провадження по справі про адміністративне правопорушення.
3. Адміністративне стягнення: поняття та види.
4. Державна служба: поняття та види.
5. Предмет регулювання адміністративного права.
6. Предмет та метод трудового права. Система джерел трудового права України.
7. Види трудових правовідносин. Відмінність трудового і цивільного права.
8. Поняття, сторони і зміст колективного договору та сфера його укладення.
9. Поняття трудового договору. Сторони та зміст трудового договору.
10. Основні та додаткові умови трудового договору. Форми і строки трудового договору.

Література:

Основна:

1. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін.

Харків : Еспада, 2008. 340 с.

2. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.

3. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpdі.edu.ua\)](http://kpdі.edu.ua).

4. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавина, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.

5. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmppu>.

6. Господарське право України. Загальна частина: підручник / Г. В. Смолина. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 484 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1051/1/gosp%20pravo.pdf>.

7. Правові засади господарської діяльності : навч. посіб. / Є. Підлісний. Умань : «Сочінський М.М.», 2021. 136 с. URL: <http://surl.li/mnzqsl>.

Додаткова:

1. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.

2. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.

3. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.

4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.

5. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiou.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

Тема № 16: Трудове право та право соціального захисту.

Семінарське заняття: Трудове право та право соціального захисту.

Навчальна мета заняття: Вивчення трудового права як галузі

національного права, що, в свою чергу, зумовлює з'ясування, що є предметом правового регулювання.

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Трудовий договір: сторони та зміст.
2. Контракт - особлива форма трудового договору.
3. Порядок прийняття на роботу.
4. Підстави розірвання трудового договору.
5. Індивідуальні й колективні трудові спори. матеріальна відповідальність.
6. Робочий час та час відпочинку. Соціальний захист.

Методичні вказівки:

Починаючи розгляд теми, варто звернути увагу на визначення трудового права як галузі національного права, що, в свою чергу, зумовлює з'ясування, що є предметом правового регулювання. До предмета галузі трудового права відносять: трудові відносини; відносини профспілкових органів, трудового колективу з приводу організації праці; відносини за участі в керівництві виробництвом; відносини, які виникають у зв'язку з працевлаштуванням;

відносини з професійної підготовки і підвищення кваліфікації безпосередньо на виробництві; відносини з нагляду (контролю) за охороною праці та додержанням трудового законодавства; відносини по притягненню до юридичної відповідальності за порушення трудової дисципліни і заподіяння шкоди (збитку); процесуально-трудова відносини; відносини соціального і пенсійного забезпечення тощо. Надайте коротку характеристику кожного виду відносин, вкажіть на особливості кожного з них. Для характеристики трудового права важливе значення має не тільки предмет, а й метод правового регулювання. Дослідіть характерні особливості прийомів, засобів і способів регулювання вказаних раніше суспільних відносин, що становлять предмет регулювання трудового права. Зверніть увагу на зміни у трудовому законодавстві, що відбулися останнім часом, і встановіть причини такого реформування. Дослідіть структуру Кодексу законів України про працю.

Зверніть увагу на те, що підставою для виникнення трудових відносин між роботодавцем та працівником є трудовий договір. Отже, спочатку надайте визначення трудового договору, вкажіть на те, хто є сторонами цього договору. Надайте перелік документів, які необхідні для прийняття на роботу. В якій формі укладається трудовий договір і який порядок визначення положень трудового договору: які умови є обов'язковими і мають бути узгоджені сторонами, а які вважаються додатковими і розвивають і доповнюють основні умови конкретного договору. Дайте характеристику видам трудових договорів, які застосовуються в Україні. Зверніть увагу на особливу форму трудового договору - контракт. З'ясуйте, якими категоріями працівників обов'язково укладаються контракти.

Дослідіть, за якими ознаками контракт відрізняється від трудового договору. Детальніше зупиніться на інституті випробування при прийнятті на роботу, поясніть, до яких категорій працівників випробування не застосовується. У рамках цього питання також потрібно висвітлити підстави, за якими можливе припинення трудового договору, хто може ініціювати припинення трудових правовідносин. Як трудове законодавство передбачає порядок звільнення? Зупиніться на соціальних гарантіях вивільнених працівників.

Тривалість праці працівників визначається його робочим часом, тому вкажіть, як визначається нормальний, скорочений та неповний вид робочого часу. До яких категорій працівників застосовуються названі вище види тривалості робочого часу. Вкажіть на правові наслідки, які виникають при встановленні неповного та скороченого робочого часу, в чому полягає різниця між ними? Третє питання також передбачає розгляд положень трудового права щодо часу відпочинку, який надається працівникам. Зазначте, які види часу відпочинку містяться в Кодексі законів про працю.

Розгляньте поняття заробітної плати та її структуру (основна та додаткова). Зверніть увагу на те, що основою організації оплати праці є тарифна система, а її складовими елементами є такі: тарифно-кваліфікаційні характеристики (довідники); тарифні сітки; тарифні ставки; схеми посадових окладів. Дайте характеристику кожному з цих елементів.

Обов'язково необхідно висвітлити поняття дисципліни праці, дисциплінарного проступку та дисциплінарної відповідальності. Проаналізуйте склад дисциплінарного проступку. Вкажіть на види дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до порушників, який вид стягнень заноситься до трудової книжки працівника. Особливо зверніть увагу на порядок притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності і на порядок накладення стягнення на працівника, вкажіть на строки, які Кодекс законів про працю передбачає в таких випадках.

Питання цільових виступів:

1. Контракт як особлива форма трудового договору, сфера застосування контракту, його зміст.
 2. Порядок оформлення прийняття на роботу. Випробування при прийомі на роботу.
 3. Види екологічних правопорушень.
 4. Державна податкова служба в Україні.
 5. Порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами.
 6. Міжнародна правотворчість.
 7. Міжнародний правопорядок.
 8. Міжнародна правосуб'єктність. Правонаступництво держав та урядів.
- Міжнародно-правова система захисту прав уразливих осіб та груп населення.

9. Гендер і гендерна рівність: основні поняття та концепції, як складова суспільних відносин.

10. Концепція державного суверенітету в аспекті зовнішньої агресії. трудового договору. Форми і строки трудового договору.

Література:

Основна:

1. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.

2. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.

3. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpdi.edu.ua\)](http://kpdi.edu.ua).

4. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавина, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.

5. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL <http://surl.li/hwmppu>.

6. Трудове право України: навчальний посібник / В. О. Кучера. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 564 с. URL: <http://surl.li/gewjmc>.

7. Трудове право України: підручник / О. М. Ярошенко. Харків : Національний юридичного університет ім. Ярослава Мудрого, 2022. 376 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/27/Trudove.pravo.Ukrayiny.26.07.2022.pdf>

Додаткова:

1. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.

2. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровогр. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.

3. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.

4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.

5. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ :

НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.

3. Рекомендована література

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Акт проголошення незалежності України : Закон України від 24.08.1991 р. № 1427-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>.
3. Декларація прав національностей України : Закон України від 1.11.1991 р. № 1771-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text>.
4. Декларація про державний суверенітет України : Закон України від 16.11.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
5. Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади, затв. Указом Президента України від 12.03.1996 р. № 179/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179/96#Text>.
6. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
8. Житловий Кодекс України : Закон України від 30.06.1983 № 5464-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>.
9. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
10. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Основна:

1. Основи правознавства України : навч. посіб. / П. М. Каркач та ін. Харків : Еспада, 2008. 340 с.
2. Основи правознавства України : навч. посіб. / В. О. Головка та ін. Харків : Еспада, 2010. 352 с.
3. Основи правознавства : навчальний посібник / Венедіктова І. В., Кагановська Т. Є. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 349с. URL: [Основи правознавства Венедіктова І.В..pdf \(kpd.edu.ua\)](https://kpd.edu.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf).
4. Основи правознавства : навч. посіб. для здобувачів освіти неюрид. спец. / С. Є. Булавина, Ю. П. Крисюк, О. М. Юхимюк; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Яцишина. 3-тє вид., зі змінами та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 196 с. URL:

https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23219/3/osn_pravozn_neyur.pdf.

5. Бисага Ю. М. та ін. Основи правознавства. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. 365 с. URL: <http://surl.li/hwmpu>.

Додаткова:

1. Теорія держави і права : навч. посібник / О. М. Головка та ін. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. 276 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.
2. Теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / О. В. Фандалюк, І. П. Зеленко МВС України, Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС. Кіровоград : Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС, 2006. 307 с.
3. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник / М. Ю. Бурдін, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.
4. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.
5. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.
6. Конституційне право України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Колісник, Ю. Г. Барабаш. Харків : Право, 2008. 416 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/KONST_PR_2008.pdf.
7. Майданник О. О. Конституційне право України : навч. Посіб. Київ : Алерта, 2011. 380 с. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Maid_2011_1.pdf.
8. Конституційне право України : підручник / М. О. Баймуратов. Київ : Правова єдність, 2009. 1008 с. URL: <http://surl.li/jfvxhc>.
9. Цивільне право України: підручник / Д. В. Боброва та ін. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 864 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/34/bobrova.pdf>.
10. Яновицька Г. Б. та ін. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <http://surl.li/qnlpub>.
11. Парасюк В. М., Парасюк М. В., Грабар Н. М. Цивільне право України в схемах : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів : «Ліга Прес», 2014. 700 с. URL: <http://surl.li/zzbsqb>.
12. Спадкове право в Україні : навч. посібник / Шишка Р. Б.. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 216 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_pravo/Shyshka-Spadkove.pdf.
13. Кухарєв О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с. URL: https://pp-ss.pro/wp-content/uploads/2020/08/Kuharev_Spadkove_pravo_Zmist.pdf.
14. Житлове право : навчально-методичний посібник / Є. О. Харитонов, О. М. Берназ-Лукавецька. Одеса : Фенікс, 2019. 120 с. URL: https://www.fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_pravo/NMP-Zhytlove-pravo.pdf.

15. Галянтич М. К. Житлове право України : практикум. Київ : МАУП, 2004. 116 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/pr4_05.pdf.
16. Сімейне право України: підручник / А. О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
17. Сімейне право України: навчальний посібник / Т. В. Курило. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 316 с. URL: <http://surl.li/jkaaaim>.
18. Сухонос В. В. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Суми : Університетська книга, 2016. 375 с. URL: https://www.fpk.in.ua/images/biblioteka/3FMB_Pravo/sukhonos_kriminalne_pravo.pdf.
19. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. Я. Конопельської, В. О. Меркулова. Одеса : ОДУВС, 2021. 452 с. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/068ab1fb-fe98-4719-8f74-242c92dd2e52/content>.
20. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 584 с. URL: <http://surl.li/qfecqk>.
21. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / Остапенко О. І. та ін. Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с. URL: <http://surl.li/gwxubb>.
22. Господарське право України. Загальна частина: підручник / Г. В. Смолина. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 484 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1051/1/gosp%20pravo.pdf>
23. Правові засади господарської діяльності : навч. посіб. / Є. Підлісний. Умань : «Сочінський М.М.», 2021. 136 с. URL: <http://surl.li/mnzqsl>.
24. Трудове право України: навчальний посібник / В. О. Кучера. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 564 с. URL: <http://surl.li/gewjmc>.
25. Трудове право України: підручник / О. М. Ярошенко. Харків : Національний юридичного університет ім. Ярослава Мудрого, 2022. 376 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/27/Trudove.pravo.Ukrayin.y.26.07.2022.pdf>.
26. Правова система України в умовах воєнного стану : збірник наукових праць / О. О. Кот та ін. Одеса : «Гельветика», 2022. 540 с. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/55634/1/99-123_KRTS_Pravova-systema-Ukrayiny.pdf.
27. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність: навчальний посібник. Міністерство освіти і науки України. Харків : «ФОРМ-Голембовська О. О.», 2018. 204 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_9_copy.pdf.
28. О. О. Гайдулін, В. Ю. Худолей, І. М. Шаркова Прецедентне право Європейського суду з прав людини щодо захисту прав уразливих верств населення: навчальний посібник. Київ : ПВНЗ «МНТУ імені академіка Юрія Бугая», 2018. 300 с. URL: https://nlu.edu.ua/wpcontent/uploads/2021/05/msc_3_copy.pdf.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>.
2. Офіційний сайт Рахункової палати України. URL: <https://rp.gov.ua/home/>.
3. Офіційний сайт Конституційного Суду України. URL: <https://ccu.gov.ua/>.
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>.
5. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України. URL: <https://ombudsman.gov.ua/>.
6. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/>.
7. Офіційний сайт Ради національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/>.